

такого рішення заохочення має бути для обидвох сторін – тих, хто навчає та тих, хто навчається. Зокрема, обов'язковим кроком в реформуванні правової освіти як частини освіти громадян, повинна бути реорганізація чинного законодавства у відповідності до політико-соціальних подій, викликів сучасного суспільства, а також з врахуванням процесу інтеграції в законодавство Європейського Союзу.

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР Р // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#Text>

2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/conv>

3. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента від 18.10.2001 р. №992/2001 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти та науки від 03.08.2006 р. №592 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

5. Іваній О. М. Правова освіта як засіб формування громадянського суспільства / О. М. Іваній // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2016. Вип. 22. С. 42-45. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2016_22_11

АНІСІМОВ Дмитро Олексійович,
доктор філософії в галузі права,
викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ АДВОКАТА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Згідно зі ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Зазначені положення Конституції України дублюються у ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Згідно зазначеної норми підозрюваний, обвинувачений, виправданий, ізасуджений має право на захист, що полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні користуватися правовою допомогою захисника.

Згідно КПК України досудове розслідування тлумачиться як стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. На даний момент виділяють дві форми досудового розслідування. По-перше, це – досудове слідство, як форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів. По-друге, це – дізнання, як форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

Замість «традиційного досудового слідства» новим КПК натомість запровадилося об'єднання «існуючого дізнання і досудового слідства» в єдину за своїм змістом процедуру досудового розслідування, що полягає у гласному та негласному зборі й фіксації фактичних даних про обставини діяння, необхідних для доведення обвинувачення в суді [1, с. 136].

У КПК України визначено, що захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) ч. 1 ст. 45 КПК України.

Наразі згідно з п. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) «адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом». Професійні права адвоката передбачені в ст. 20 Закону. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги.

Захисник на стадії досудового слідства виконує ряд дуже важливих завдань, від результатів яких залежить напрямок, стратегія захисту та підсумок розгляду кримінального провадження в суді, а також процесуальний статус клієнта, від якого, у свою чергу, ізалежить остаточна кваліфікація діяння, а також можливість закриття провадження [2].

Один з проблемних аспектів участі адвоката у досудовому слідстві

було піднято під час проведення семінару «Особливості участі адвоката в суді на досудовому розслідуванні та в судовому провадженні у першій інстанції», організований Радою адвокатів Київської області на основі соціологічного опитування практикуючих адвокатів було з'ясовано, що значна більшість з них не використовують такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів. Погоджуємось із доповідачем даного семінару, який зазначив, що не варто покладатися лише на презумпцію невинуватості і казати: «слідчий не навів...», «слідчий не надав...». Коли, окрім цих слів, ще є певні докази, що надані адвокатом, – це в рази краще для вашого клієнта, шанси будуть набагато більші» [3].

Також є проблема в тому, що на практиці зустрічаються непоодинокі випадки коли адвокат ініціює проведення судової експертизи без визначення конкретного виконавця господарським товариством, що позиціонують себе у якості приватних експертних установ. Слід звернути увагу, що вказані дії не відповідають положенням чинних норм законодавства, що ставить під сумнів допустимість отриманого таким шляхом висновку судового експерта, оскільки до нього мали доступ сторонні особи, зокрема керівник «приватної експертної установи», правовий статус якого у здійсненні судово-експертної діяльності, на сьогодні не визначено [4].

Таким чином, можемо дійти висновку, що проведення експертизи може бути призначено лише державним спеціалізованим установам, перелік яких визначено статтею 7 Закону «Про судову експертизу» або конкретному судовому експерту (судовим експертам).

Маємо зазначити, що згідно ст. 22 КПК України передбачено принцип змагальності сторін, а в ч. 2 цієї статті зазначено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України. Однак, із боку сторони захисту були неодноразово помічені випадки порушення ст. 221 КПК України, що регулює порядок ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Це виражається в тому, що адвокат замість подання клопотання на отримання дозволу використовує свої дружні стосунки з секретарем судового засідання або помічником судді, і отримує цим можливість неправомірного ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. Зазначимо, що це є прямим порушенням норм кримінального процесуального законодавства зокрема принципу змагальності, що недопустиме при проведенні кримінального провадження.

Також актуальним сьогодні є питання недопуску адвокатів до місця проведення обшуку чи вилучення речей і документів. Однак, ізгідно КПК України підозрюваний (обвинувачений) і його захисник мають право брати участь у проведенні будь-якої процесуальної дії (п. 9 ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 46 КПК України). Але на практиці під час проведення обшуку житла чи іншого

володіння особи (ст. 236 КПК України) або виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 165 КПК України) відбуваються значні порушення прав осіб-володільців відповідних об'єктів володіння. Йдеться про вилучення більшої кількості речей і документів порівняно з тим, що перераховані в ухвалі слідчого судді, або про «підкидання» певних речових доказів з метою обвинувачення особи тощо.

Участь захисника потенційно може зменшити кількість зазначених порушень. Але трапляються випадки фізичного не допуску захисника до місця проведення цих процесуальних дій. Наразі обшук і вилучення здійснюються слідчим або групою слідчих із залученням понятих, а охорона житла чи іншого володіння забезпечується співробітниками оперативних підрозділів. Ці оперативні співробітники отримують вказівку від слідчого не випускати і не впускати осіб до місця проведення обшуку на підставі частини 3 статті 236 КПК України.

Тому адвокати, які прибувають до цього місця, фізично не мають можливості постати перед слідчим, подати своє клопотання чи скаргу та взяти участь у подальшому проведенні процесуальних дій [5, с. 21–22].

У цьому випадку, ми вже маємо не невикористання адвокатом своїх прав, а завідоме перешкоджання їх реалізації стороною обвинувачення.

На думку О.О. Юхно, із захисник як незалежний учасник кримінального провадження. Виступає своєрідним професійним контролером щодо захисту прав, свобод та законних інтересів інших учасників кримінального провадження, чий права були порушені та потребують відновлення [6, с. 112].

Таким чином, проведене дослідження дає можливість наголосити, що на даний момент необхідне створення ефективного правового механізму втілення процесуальних прав захисника як учасника у кримінальному провадженні який спроможний забезпечити надання належної правової допомоги. Виходячи з цього, таке питання вимагає придільної уваги та залишає велике підґрунтя для подальших наукових досліджень.

1. Пильгун Н.В. Досудове слідство як основна форма розслідування: питання реформування на сучасному етапі. *Юрид. вісн. Сер.: Повітряне і космічне право*. 2012. № 3. С. 135–139.

2. Захист на досудовому слідстві та в суді у кримінальних справах URL : <http://www.ocinka.com/ukr/lawyer/criminalcases.html>.

3. Участь адвоката в суді на досудовому розслідуванні та судовому провадженні, – семінар. URL : <http://radako.com.ua/news/uchast-advokata-v-sudi-na-dosudovomu-rozsliduvanni-ta-v-sudovomu-provazhenni-seminar>.

4. Суб'єкти судово-експертної діяльності, їх статус та повноваження .URL : <http://old.minjust.gov.ua/46804>. – Назва з екрану.

5. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України. Київ : «Арт-Дизайн», 2014. 48 с.

6. Юхно О. О. Процесуальні особливості участі захисника як учасника кримінального провадження. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 109–112.